

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ДЕМКІВ ІРИНА ОЛЕГІВНА

УДК 65.014.1: 663.5

**УПРАВЛІННЯ ГНУЧКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ СПИРТОВОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Тернопіль – 2015

Дисертація на правах рукопису

Робота виконана в Тернопільському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Тарнавська Наталія Петрівна,
Тернопільський національний економічний університет, головний редактор наукового збірника «Управлінські інновації» видавничо-поліграфічного центру «Економічна думка ТНЕУ»

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Лепейко Тетяна Іванівна,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
завідувач кафедри менеджменту та бізнесу

кандидат економічних наук
Комаринець Софія Орестівна,
Національний університет «Львівська політехніка»,
асистент кафедри теоретичної та прикладної економіки

Захист відбудеться 30 червня 2015 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.03 Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11а, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020, м. Тернопіль, вул. Бережанська, 4.

Автореферат розіслано «29» травня 2015 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

І. Я. Омецінська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Впровадження інноваційної моделі розвитку на підприємствах України передбачає докорінну перебудову їх виробничої і господарської діяльності на засадах новітньої управлінської парадигми, що потребує імплементації до бізнес-моделі управлінських технологій оперативної і превентивної реакції на трансформацію умов функціонування. Високий рівень турбулентності ринкового середовища спонукає підприємства до побудови конкурентних переваг на засадах управління їх гнучкістю, оскільки традиційні управлінські інструменти не забезпечують бажаного ринкового успіху і конкурентного захисту. Зростання актуальності теоретичного обґрунтування і методичного забезпечення технологій управління гнучкістю підприємств зумовлюється також процесами трансформації конвергентного розвитку суб'єктів ринку в дискретний, що потребує додаткових досліджень хаотичного розвитку та самоорганізації систем.

Проблематика управління гнучкістю набуває особливої гостроти для підприємств спиртової промисловості, оскільки через традиційний погляд на галузь як монопродуктову з обмеженим потенціалом гнучкості вона тривалий час залишається поза увагою науковців. Однак зміна можливостей і перспектив розвитку спиртової промисловості (участь у вирішенні продовольчої та енергетичної проблем, задоволення нових потреб та можливість різнопланового використання продукції, імплементація завдань енергозбереження, імпортозаміщення і безвідходності виробництва в стратегію розвитку галузі, використання нових ринкових можливостей у межах СОТ) зумовлюють доцільність визначення спиртової промисловості як мультипродуктової, що потребує формування для її підприємств портфеля інноваційних технологій управління їх гнучкістю.

Найвідомішими дослідженнями проблематики управління гнучкістю підприємств у зарубіжній науковій думці є праці Д. Аакера, І. Ансоффа, Р. Акоффа, А. Баклі, М. Брайніса, В. Васильєва, А. Гамба, А. Градова, К. Гронхага, А. Дамодарана, Б. Дрейера, Дж. Еванса, Д. Келлога, У. Клеверлі, В. Самочкіна, Р. Санчеса, А. Тріантіса, Р. Фатхутдінова, П. Фернандеза, Г. Хемела та багатьох інших. Вагомий внесок у вирішення означених питань здійснили вітчизняні науковці, зокрема: І. Бланк, Т. Божидарнік, О. Грачов, В. Гончаров, В. Гриньова, М. Дороніна, В. Забродський, М. Кизим, В. Козловський, С. Комаринець, Т. Лепейко, З. Митрофанова, Л. Мачкур, М. Пантелєєв, В. Петров, В. Пономаренко, І. Отенко, Н. Тарнавська, О. Тридід, О. Шатілова, Н. Шматько. Поряд з тим, проблему управління гнучкістю підприємств, особливо її економічний аспект, недостатньо висвітлено в наукових джерелах. Наявність прогалин у науковому підґрунті та відсутність надійного інструментарію управління гнучкістю підприємств дозволили зробити висновок про необхідність продовження таких досліджень з позицій міждисциплінарного підходу, використовуючи новітні досягнення теорії управління, інноватики та конкурентних переваг.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт Тернопільського національного економічного університету в межах держбюджетного прикладного дослідження на тему «Концептуальна модель створення міжнародного логістичного центру» (державний реєстраційний номер 0112U000076), в межах якої автором виконано підрозділ «Управління гнучкістю підприємств-партнерів логістичного центру», а також науково-дослідної роботи «Методологія і методика формування конкурентних переваг на макро- і мікроекономічному рівнях» (державний реєстраційний номер 0110U001137) при виконанні розділу «Інноваційні методи розроблення і впровадження конкурентних переваг підприємств спиртової галузі».

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є формування теоретичних засад і методичних підходів до побудови системи управління гнучкістю підприємств, а також обґрунтування практичних заходів забезпечення конкурентоспроможності підприємств інноваційними методами управління гнучкістю.

Реалізація мети зумовила необхідність виконання таких завдань:

–систематизувати наукові підходи до виявлення сутнісних характеристик гнучкості підприємства задля побудови теоретичного підґрунтя системи управління цією гнучкістю;

–розкрити сутність управління гнучкістю підприємства для формування системного бачення цього процесу та побудови взаємопов'язаних підсистем такого управління;

–виявити характерні риси сучасних концепцій оцінювання та управління гнучкістю підприємства і запропонувати гіпотезу для подальшого формування концептуальної моделі управління гнучкістю;

–здійснити аналіз ринкового середовища підприємств спиртової промисловості для виявлення можливостей і меж гнучкості таких підприємств;

– оцінити гнучкість підприємств на основі розробленого методичного підходу для формування інноваційного підґрунтя управління нею;

–вивчити організаційне забезпечення управління гнучкістю підприємств спиртової промисловості задля виявлення бар'єрів і штучних перешкод оперативного реагування на ринкові зміни;

– побудувати концептуальну модель управління гнучкістю підприємства для розвитку наукових основ виявлення готовності підприємств до змін;

– обґрунтувати економічну доцільність переходу підприємств спиртової промисловості від стратегії спеціалізації до спорідненої диверсифікації для розширення їх можливостей у динамічному середовищі;

–сформувати методичний базис трансформації організаційного механізму управління гнучкістю підприємств спиртової промисловості для розширення їх ринкових можливостей.

Об'єктом дослідження є процес управління гнучкістю підприємств у нестабільному ринковому середовищі.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти управління гнучкістю підприємств спиртової промисловості.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження стали фундаментальні положення економічної теорії, інноватики, конкурентних переваг, низка концептів теорії хаосу та самоорганізації систем, синергетики, викладені у працях вітчизняних і зарубіжних вчених та фахівців-практиків з питань управління гнучкістю підприємств.

У дисертаційній роботі використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: теоретичного узагальнення, дедуктивного та індуктивного методів, аналізу та синтезу, системного аналізу, групування, порівняння (для формування концептуальної моделі управління гнучкістю підприємства); галузевого стратегічного аналізу (для виявлення можливостей і меж гнучкості суб'єктів спиртової промисловості), статистичного групування та порівняльного аналізу, інтерв'ю та експертних оцінок (для вибору груп показників гнучкості підприємств спиртової промисловості, анкетування провідних фахівців); економіко-математичного моделювання (для розроблення багатofакторної моделі для визначення асортиментної, фінансової, виробничої та управлінської гнучкості підприємств; виявлення готовності підприємств спиртової промисловості до змін; обґрунтування переходу таких підприємств від стратегії спеціалізації до стратегії спорідненої диверсифікації); фактологічного аналізу (для аналізу складових гнучкості підприємств; виявлення бар'єрів і штучних перешкод оперативного реагування підприємств на зміни).

Інформаційну базу дослідження склали наукові праці зарубіжних і українських науковців, присвячені питанням управління гнучкістю підприємств. Джерелом нормативної, аналітичної і статистичної інформації є закони України, укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, матеріали Міністерства аграрної політики та продовольства України, Антимонопольного комітету України, Державної служби статистики України, Головного управління агропромислового розвитку в Тернопільській області, сайти періодичних видань, дані підприємств спиртової промисловості.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що на основі аналізу і узагальнення теоретико-методологічних положень та прикладних аспектів управління гнучкістю підприємств сформовано концептуальні засади і обґрунтовано методичні підходи щодо управління гнучкістю підприємств спиртової промисловості з використанням сучасних управлінських технологій. Основні положення дисертації, що визначають її наукову новизну і виносяться на захист, полягають у такому:

вперше:

– запропоновано концептуальну модель управління гнучкістю підприємства як впорядковану сукупність положень новітньої парадигми управління з комплексом модифікованих елементів гнучкості підприємств, що базується на принципово новій сутності змін умов і способів господарювання. Новизна сформованої ідеології полягає у виявленні ступеня готовності

підприємства до сприйняття змін і формування адекватної моделі реагування на них з подальшим формуванням стратегічного набору видів діяльності;

удосконалено:

– методичний підхід до оцінювання гнучкості підприємств спиртової промисловості, відмінністю якого є використання чотирьох груп часткових показників гнучкості (фінансова, асортиментна, виробнича та управлінська гнучкість) з подальшим їх агрегуванням до комплексного показника на основі модифікованої формули Евклідової віддалі, доповненої науково обґрунтованою системою коефіцієнтів вагомості при поєднанні кількісних і експертних методів оцінювання;

– трактування сутності управління гнучкістю підприємства, яке, на відміну від усталеного, визначає це управління як цілеспрямований превентивний вплив на зростання ринкової вартості підприємства в умовах змін, що передбачає трансформацію бізнес-процесу через механізми власної ідентифікації, саморозвитку та інтегративності за всіма складовими гнучкості з використанням портфеля інноваційних управлінських технологій;

– структурно-логічну схему дослідження процесів управління гнучкістю підприємств з використанням управлінських інновацій на основі запропонованої гіпотези, яка передбачає використання міждисциплінарного підходу та орієнтацію системи управління гнучкістю на реалізацію обраної бізнес-моделі та зростання ринкової вартості підприємств. Відмінністю підходу є доведення можливості й доцільності побудови нових і розвитку існуючих конкурентних переваг при акцентуванні уваги на проблематиці управління гнучкістю;

– науково-методичний підхід до обґрунтування доцільності переходу підприємств спиртової промисловості від стратегії спеціалізації до спорідненої диверсифікації, який, на відміну від усталеного бачення, розглядає такі підприємства як потенційно мультипродуктові і зводиться до виявлення готовності підприємства до змін на основі функції Кобба–Дугласа з використанням сформованих чотирьох груп показників гнучкості. Реалізація такого підходу дозволяє розширювати їх продуктивний портфель, стимулювати ринкову активність, формувати нові сегменти ринку та розвивати попит, а також забезпечувати стійке положення на ринку;

– трактування гнучкості підприємства на засадах новітніх тенденцій теорії управління та стратегічних орієнтирів систем менеджменту, яке, на відміну від інших теоретичних і прикладних конструкцій, окреслює сутність гнучкості як властивість маневрувати ресурсами і змінювати тип ринкової поведінки залежно від передбачених змін середовища функціонування задля підвищення конкурентоспроможності та зростання вартості бізнесу;

набули подальшого розвитку:

– наукове підґрунтя для сприйняття спиртових підприємств як потенційно мультипродуктових шляхом трансформації емпіричних даних у синтезовані висновки про можливості і межі гнучкості цих підприємств; особливістю такого підходу є окреслення перспектив зростання ринкової активності та вартості проаналізованих суб'єктів ринку;

– методичний підхід до оцінювання організаційного забезпечення гнучкості спиртових підприємств, який, на відміну від відомих схем, формує передумови для обґрунтування напрямів децентралізації управління та перерозподілу управлінських впливів між рівнями менеджменту;

– організаційна модель забезпечення гнучкості підприємств спиртової промисловості, яка, на відміну від традиційних уявлень, передбачає реалізацію принципу субсидіарності, розподіл і перерозподіл управлінських функцій, використання управлінського інструментарію і формування структур управління, зважаючи на виявлені тенденції розвитку спиртового виробництва, подолання монополізму, розвиток приватизаційних процесів, урахування інтересів виробників та імплементацію заходів антикризового управління.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що їх використання на підприємствах спиртової промисловості України та підприємствах інших видів економічної діяльності сприятиме розвитку стратегічного управління, що підвищить рівень їх гнучкості та конкурентоспроможності.

Пропозиції, сформульовані у дисертації, використано у діяльності Козлівського МПД ДП «Укрспирт» (довідка № 48 від 23.02.2015 р.), Хоростківського МПД ДП «Укрспирт» (довідка № 03.12-14 від 06.06.2014 р.), Кобилівського МПД ДП «Укрспирт» (довідка № 322 від 16.08.2014 р.). Практичне значення дисертаційної роботи підтвердив Департамент агропромислового розвитку Тернопільської обласної державної адміністрації (довідка № 01-87414.7 від 13.06.2014 р.), Департамент економічного розвитку Тернопільської обласної державної адміністрації (довідка № 02/5.551 від 17.06.2014 р.). Окремі результати дослідження використовуються у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету (довідка № 126-15/514 від 06.03.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертації, належать особисто автору. Опубліковані наукові статті є самостійними розробками і відображають основний зміст дисертаційної роботи.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і висновки дисертаційної роботи обговорювалися та отримали схвалення на 9 міжнародних науково-практичних конференціях, у т. ч.: «Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (Тернопіль, 2009; 2010; 2011; 2013); «Удосконалення обліку, аналізу, аудиту і звітності в сучасних умовах глобалізаційних процесів у світовій економіці» (Ужгород, 2010); «Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика» (Луцьк, 2011); «Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в умовах трансформації економіки» (Рівне, 2012); «Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні» (Київ, 2013); «Управлінські інновації: теорія та практика» (Тернопіль–Ялта, 2013) та Всеукраїнській науково-практичній конференції «Управлінські інновації: теорія та практика» (Тернопіль, 2011).

Публікації. Основні положення і результати дослідження опубліковано у 16 наукових одноосібних працях, у т. ч. 6 статей – у фахових виданнях України (3,1 друк. арк.), з яких одна стаття – у виданні, включеному до реєстру міжнародних наукометричних баз, 10 праць апробаційного характеру (1,3 друк. арк.). Загальний обсяг публікацій становить 4,4 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація, повним обсягом 220 сторінок машинописного тексту, складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 237 найменувань (на 24 сторінках), 8 додатків (на 22 сторінках). Робота містить 11 таблиць на 8 сторінках, 18 рисунків на 12 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У розділі 1 «**Теоретико-методичні засади управління гнучкістю підприємства**» досліджено сутність гнучкості підприємства в системі економічних категорій ринкової економіки з позицій формування інноваційної моделі розвитку підприємств; систематизовано теоретичні засади управління гнучкістю; проаналізовано методичний інструментарій оцінювання й управління гнучкістю підприємства.

Систематизація (з елементами абстрагування) всього масиву тлумачень гнучкості підприємства уможливила окреслення чотирьох груп її визначень, а саме: гнучкість як параметр; як інструмент впливу; як спроможність чи можливість; як властивість підприємства. Дослідження специфіки кожного з означених підходів дозволило виявити тенденцію у розумінні гнучкості підприємства: від кількісно-якісних параметрів та прикладних аспектів до сутнісних ознак – властивостей маневреності та інтегративності при формуванні нової природи змін. Критичний аналіз окреслених груп визначень, а також виявлення причинно-наслідкових зв'язків основних дефініцій, що описують сутність управління гнучкістю підприємств, дозволили удосконалити трактування цього поняття. В роботі доведено, що підприємство як відкрита система, прагнучи до забезпечення конкурентоспроможності і зростання вартості бізнесу, повинно за своєю сутністю сприйматися як «трансформер» з окресленням інтегративної ознаки – мінливості. У свою чергу, прояви цієї сутності є передумовою можливостей гнучкості підприємства, яка через створення умов динамічної рівноваги забезпечує його стійкість. Гнучкість і стійкість підприємства в авторському розумінні є корельованими й однопорядковими поняттями у процесі побудови логіки трактування сутності гнучкості як властивості підприємства. Зважаючи на такі теоретичні викладки, гнучкість підприємства в дисертації розглядається як його властивість маневрувати і змінювати тип ринкової поведінки залежно від передбачених змін середовища функціонування задля підвищення конкурентоспроможності та зростання вартості бізнесу.

Бажана маневреність підприємства та нарощування потенціалу його самоорганізації в умовах дискретного розвитку потребує імплементації до системи менеджменту підприємства управлінських інновацій, спрямованих на

забезпечення його гнучкості. Вирішення цього завдання є компетенцією системи управління гнучкістю цього суб'єкта господарювання, а саме управління запропоновано розглядати як цілеспрямований превентивний вплив на зростання ринкової вартості підприємства в умовах змін, що передбачає трансформацію бізнес-процесу через механізми самоідентифікації, саморозвитку та інтегративності за всіма складовими гнучкості з використанням портфеля інноваційних управлінських технологій. В дисертації, зважаючи на узагальнення наукових джерел з проблематики управління гнучкістю підприємства, виокремлено чотири основні її складові: асортиментна, виробнича, фінансова, управлінська. Взаємозв'язки і супідрядність окремих концептів системи управління гнучкістю підприємства подано на рис. 1.

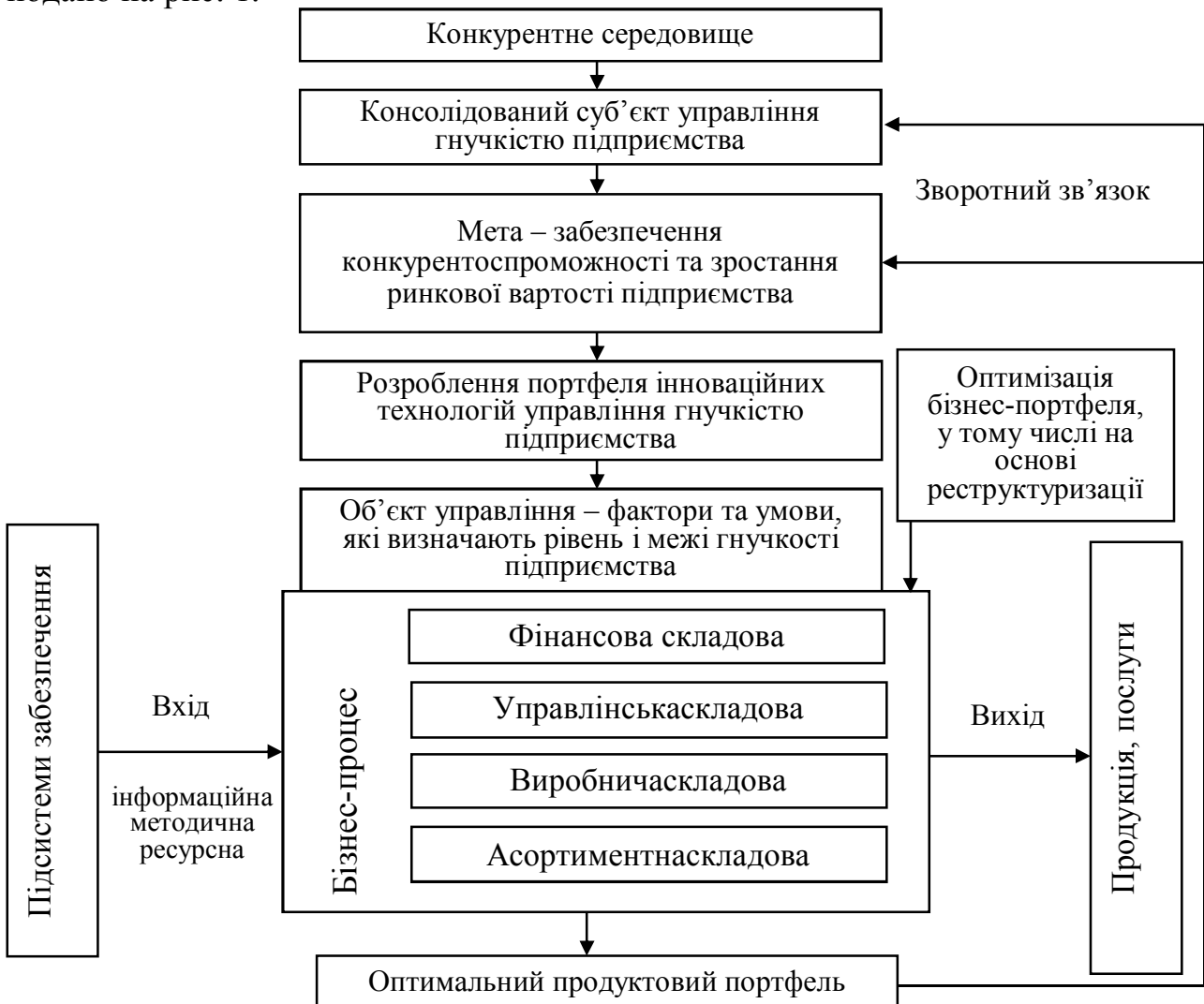

Рис. 1. Система управління гнучкістю підприємства

Класичні постулати і новітні тенденції теорії управління, пов'язані з трансформацією конвергентного розвитку економічних систем у дискретний, стали підставою для обґрунтування гіпотези формування систем управління гнучкістю підприємств. У роботі висунуто припущення, що на основі міждисциплінарного підходу можливо виявити готовність підприємства до змін

з подальшим обранням варіанта його ринкової поведінки (адаптація до змін, вплив на ринок, формування нових потреб) з орієнтацією системи управління гнучкістю на реалізацію обраної бізнес-моделі та зростання ринкової вартості бізнесу. В дослідженні запропоновано використовувати структурно-логічну схему вивчення процесів і механізмів управління гнучкістю підприємств, яка передбачає вибір методичного підходу до оцінювання гнучкості з виокремлених п'яти груп методів, а також охоплює пакет класичних та новітніх технологій управління, які забезпечать надійний інформаційний базис для обґрунтування інноваційних засобів управління гнучкістю підприємств.

У розділі 2 «**Аналіз можливостей і виявлення перспектив гнучкості підприємств спиртової промисловості України**» здійснено кількісний і якісний опис специфіки спиртової промисловості як макросистеми для окреслення середовища побудови систем управління гнучкістю підприємств; проведено комплексне оцінювання гнучкості підприємств для фіксації передумов управління їх гнучкістю; проаналізовано специфіку організаційного забезпечення гнучкості підприємств задля виявлення можливостей імплементації управлінських інновацій до організаційного механізму забезпечення їх гнучкості.

Використання елементів стратегічного аналізу при дослідженні середовища функціонування суб'єктів господарювання на ринку спирту і спорідненої продукції дало змогу на основі синтезу емпіричних даних встановити тенденцію трансформації спиртової галузі з моно- в мультипродуктову, а також виявити можливості і межі гнучкості таких підприємств. У роботі доведено, що розширення можливостей гнучкості означених підприємств пояснюється: появою нових ринкових потреб, достатнім рівнем сировинної бази, високою привабливістю галузі, а також можливостями імпортозаміщення в енергетичній сфері. Межі гнучкості підприємств спиртової промисловості, яка традиційно сприймалася як монопродуктова, сформульовано у такій редакції: наявність фіксованого попиту, рівень економічної свободи, високі бар'єри входження, обсяг державного фінансування.

Аналіз згаданих характеристик спиртової промисловості дозволив стверджувати, що основною ознакою її ринкового середовища є низький рівень економічної свободи підприємств після реорганізації галузі, зважаючи на високий рівень централізації управління в результаті створення у 2010 році Державного підприємства «Укрспирт» (ДП «Укрспирт»).

Зважаючи на специфіку передумов гнучкості підприємств спиртової промисловості, у роботі обґрунтовано методичний підхід до її оцінювання через побудову комплексного показника гнучкості з використанням модифікованої формули Евклідової віддалі, доповненої науково обґрунтованою системою коефіцієнтів вагомості на основі поєднання кількісних і експертних методів оцінювання. Оскільки наукові джерела не пропонують надійних методів оцінювання гнучкості підприємств спиртової промисловості, в дисертації для цього обґрунтовано доцільність використання чотирьох груп

часткових показників (фінансова, асортиментна, виробнича та управлінська гнучкість), які інтегруються за описаною технологією. Коефіцієнти відносної вагомості показників гнучкості досліджуваних підприємств встановлено на основі узагальнення експертних оцінок 27 провідних фахівців чотирьох успішно функціонуючих спиртових заводів Тернопільської області на основі визначення частки балів, встановлених експертами за кожним показником, до суми балів усіх показників конкретної групи, виходячи з 10-бальної шкали оцінювання. Саме ці підприємства стали основними об'єктами подальших досліджень, оскільки вони виробляють 75,6% спиртової продукції області, а решта 7 суб'єктів демонструють господарську активність епізодично або ж перебувають на стадії банкрутства (табл. 1).

Таблиця 1

Значення комплексного і часткових показників гнучкості провідних підприємств ДП «Укрспирт» у Тернопільській області у 2008 р. і 2013 р.

Значення показників	Провідні підприємства ДП «Укрспирт» у Тернопільській області							
	Марилівський спиртзавод		Новосілківський спиртзавод		Козлівський спиртзавод		Хоростківський спиртзавод	
	2008 р.	2013 р.	2008 р.	2013 р.	2008 р.	2013 р.	2008 р.	2013 р.
Комплексний показник, у т. ч.:	0,72	0,71	0,62	0,58	0,60	0,62	0,60	0,62
фінансова гнучкість	0,82	0,77	0,69	0,69	0,75	0,74	0,65	0,64
асортиментна гнучкість	0,67	0,55	0,38	0,46	0,48	0,57	0,48	0,57
виробнича гнучкість	0,73	0,80	0,57	0,54	0,63	0,68	0,63	0,68
управлінська гнучкість	0,70	0,62	0,56	0,59	0,55	0,53	0,81	0,83

У результаті аналізу ретроспективи оцінювання гнучкості досліджуваних підприємств на основі даних табл. 1 зроблено висновок про найвищий рівень гнучкості на Марилівському спиртзаводі (0,72 і 0,71 у 2008 р. і 2013 р. відповідно) за пріоритетності її фінансової складової. Логічним і закономірним видається пріоритет фінансової гнучкості і при визначенні комплексного показника гнучкості для двох інших спиртових заводів – Новосілківського і Козлівського, оскільки саме ця складова гнучкості може реалізувати найширший спектр компетенцій менеджменту підприємств спиртової промисловості. Для Хоростківського спиртзаводу пріоритетною виявилася управлінська гнучкість, що теж вважається позитивною ознакою системи управління цього підприємства. За умови існування державної форми власності всі підприємства обмежені у можливостях маневреності фінансами, однак навіть на рівні ДП «Укрспирт» такі можливості більші, ніж у сфері маневреності асортиментом (через існування об'єктивних меж).

Загалом у дисертації зроблено висновок, що для підприємств спиртової промисловості України фінансову гнучкість доцільно розглядати двояко: як критерій оцінювання ринкової гнучкості підприємства, зважаючи на найбільший потенціал їх мобільності саме у фінансовій сфері, і як базис для

забезпечення та розвитку асортиментної і виробничої гнучкості. Зважаючи на належність досліджуваних підприємств до державної форми власності, дослідження аспектів їх фінансової гнучкості здійснювалося у контексті ефективності управління фінансами в централізованій структурі ДП «Укрспирт». Аналіз результатів функціонування спиртової промисловості України та чинників формування основних показників її виробничо-господарської діяльності показав, що в результаті останніх організаційних трансформацій галузь перетворилася в інерційне утворення з мінімальним числом елементів гнучкості. Це означає наявність слабого потенціалу змін в умовах високого рівня турбулентності ринкового середовища. ДП «Укрспирт» як єдиний нині представник галузі на ринку України і, відповідно, монополіст у виробництві основних видів її продукції диктує умови і формує перспективи розвитку галузі з позицій власного бачення, тим самим гальмуючи реалізацію креативних ідей низових ланок управління щодо забезпечення конкурентоспроможності ДП «Укрспирт» на всіх рівнях управління. Таке становище порушує важливий для ринкової економіки принцип субсидіарності.

З відповідною аргументацією в дисертації показано, що організаційні зміни з їх пролонгацією на механізм управління гнучкістю підприємств сприймаються неоднозначно, оскільки, крім окремих позитивних аспектів, призвели до формування низки негативних тенденцій, а саме: втрати джерел фінансування місцевих бюджетів; заморожування кризового стану значної частки підприємств; формування атмосфери байдужості, втрати творчості в менеджменті. Для усунення означених недоліків очевидною постає проблема реструктуризації галузі, децентралізації управління та приватизації підприємств для реалізації підприємницької ініціативи на основі управління їх гнучкістю.

У розділі 3 **«Формування і розвиток механізмів управління гнучкістю підприємства»** подано основні положення концептуальної моделі управління гнучкістю підприємства, які отримали втілення в методичному підході до виявлення готовності підприємства до змін й обґрунтуванні доцільності і можливості переходу підприємств спиртової промисловості від стратегії спеціалізації до стратегії спорідненої диверсифікації, а також обґрунтовано підхід до перегляду організаційної моделі забезпечення гнучкості підприємств спиртової промисловості.

Дослідження нинішніх реалій господарювання і прогнозування трансформацій у процесах розвитку економічних систем стали підставою для розроблення концептуальної моделі управління гнучкістю підприємств у результаті синтезу положень новітньої парадигми управління з комплексом модифікацій технологій управління гнучкістю. Пояснення цих трансформацій базується на принципово новому баченні сутності змін умов і способів господарювання, що зумовлюються складністю передбачення економічних процесів та їхньою різноманітністю. Специфіка дослідження передбачає розвиток і активізацію процесів «творчого руйнування» (за Й. Шумпетером) та пов'язане з ним становлення нового мислення управлінців, зумовлене змінами середовища функціонування підприємств, а саме переходом від стану

конвергентності до дискретного розвитку. Концептуальну модель управління гнучкістю підприємства подано на рис. 2.

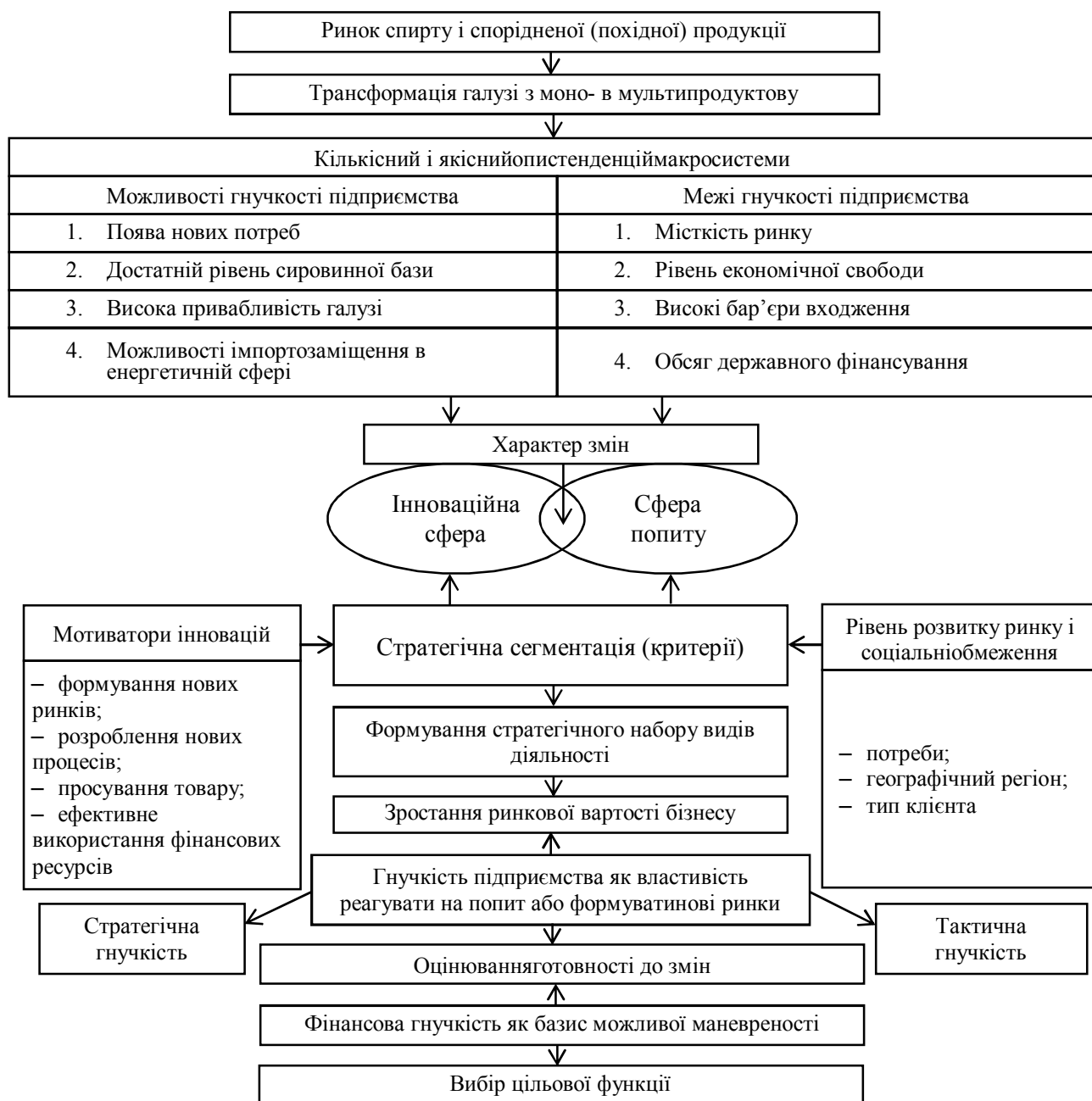

Рис. 2. Концептуальна модель управління гнучкістю підприємства

Відповідно до ідеології сформованої концепції, оцінювання й прогнозування характеру змін є передумовою виявлення ступеня готовності підприємства до їх сприйняття і формування моделі адекватного реагування з подальшим формуванням стратегічного набору видів діяльності. Зростання ринкової вартості бізнесу як стратегічна мета забезпечується імплементацією в систему управління інновацій, які спрямовані на розширення маневреності підприємств у можливостях адаптації до ринку чи впливу на нього.

Логічним продовженням концептуальної моделі, яке реалізовано на прикладному рівні, є науково-методичний підхід до обґрунтування доцільності переходу підприємств спиртової промисловості від стратегії спеціалізації до спорідненої диверсифікації. Припустивши, що трудові ресурси та коефіцієнти вибуття основних засобів не змінюються при аналізованих стратегіях, а лаги капітальних інвестицій відсутні всередині кожного з варіантів виробництва, розраховується момент $t = T$, коли починається перехідний процес до диверсифікованого способу від фондоозброєності $k_1(T) = k_1$ (при спеціалізації виробництва) до фондоозброєності k_1^0 (при спорідненій диверсифікації):

$$T = 2\tau + \frac{1}{b} \ln \left\{ \frac{\mu k_1 \left[\left(\frac{k_1^0}{k_1} \right)^{1-\alpha_1} - 1 \right]}{(c_0 - \underline{c})(e^{b\tau} - 1)} \right\}, \quad (1)$$

де τ – фіксований лаг інвестицій при переході до диверсифікованого способу виробництва; b – приріст активної частини основних засобів при диверсифікованому способі виробництва; μ – частка активної частини основних засобів у перехідний період; α – коефіцієнт еластичності за диверсифікованим способом виробництва; \underline{c} – мінімально допустимий рівень питомого споживання ресурсів в одиницю часу; c_0 – питома споживання ресурсів в одиницю часу на початок переходу від спеціалізованого способу виробництва до диверсифікованого.

Подана формула дозволяє визначити час повного переходу до нового (диверсифікованого) способу виробництва. Реалізація такого підходу дає можливість розширювати продуктивний портфель підприємства, стимулювати його ринкову активність, формувати нові сегменти ринку та розвивати попит, а також забезпечувати гнучкість підприємства на ринку.

Виявлені недоліки організаційного забезпечення гнучкості підприємств спиртової промисловості слугували відправним пунктом для модернізації існуючої організаційної моделі, яка передбачає розподіл і перерозподіл управлінських функцій, використання управлінського інструментарію і формування структур управління, зважаючи на виявлені перспективи і тенденції розвитку спиртового виробництва, подолання монополізму, розвиток приватизаційних процесів, урахування інтересів виробників та імплементацію заходів антикризового управління.

Дослідженням виявлено низку недоліків у рівні обґрунтування окремих організаційних перетворень та інвестиційних проектів, що потребує удосконалення механізмів таких новацій. Так, у 2008–2009 рр. на Хоростківський спиртовий завод було поставлено та змонтовано установку з виробництва біоетанолу (зневодненого етанолу) потужністю 20 тис. декалітрів, або 160 тонн на добу, та завершено комплекс робіт з її налагодження і запуску. Основні параметри проекту подано у табл. 2.

Реалізація проекту забезпечила отримання низки позитивних ефектів: послаблення конкуренції на ринку етилового спирту; забезпечення потреб ринку

у біоетанолі; підвищення ритмічності діяльності підприємств. Оцінювання основних показників результативності інвестиційного проекту дозволило зробити висновок про доцільність реалізації такого підходу на підприємствах спиртової промисловості через механізми державного фінансування або реалізації принципів державно-приватного партнерства. «Програмою розвитку спиртової галузі на 2007–2011 рр.» планувалося виробляти біоетанол на 11 підприємствах ДП «Укрспирт» загальною потужністю 218 тис. тонн, однак ці плани не реалізовано. Неузгоджені дії керівництва, а також брак фінансування зумовили необхідність перегляду організаційної моделі управління гнучкістю підприємств спиртової промисловості.

Таблиця 2

Характеристики проекту з виробництва біоетанолу на Хоростківському спиртовому заводі ДП «Укрспирт»

Характеристики проекту	Пояснення
1. Загальний обсяг капітальних інвестицій, у т. ч. прямих інвестицій	60 млн. грн. 60 млн. грн.
2. Інвестор (договори спільної діяльності з ТОВ «ГК «Техінсервіс» погоджено з Міністерством аграрної політики і продовольства України)	Товариство «Група компаній «Техінсервіс» (м. Київ)
3. Потужність	20 тис. декалітрів (160 тонн) на добу
4. Щорічне виробництво на Хоростківському спиртзаводі	1,65 млн. декалітрів, або 13,7 тис. тонн спирту-сирцю
5. Щорічне виробництво на інших спиртових заводах області, залучених до проекту, для подальшої його переробки на біоетанол	4,5 млн. декалітрів, або 37,5 тис. тонн спирту-сирцю
6. Щорічне виробництво біоетанолу всіма учасниками проекту після його реалізації	6,15 млн. декалітрів, або 51,2 тис. тонн

З метою повного задоволення потреб ринку в продукції галузі та вирішення взаємопов'язаних проблем продовольчої безпеки, енергозбереження, імпортозаміщення і безвідходності виробництва запропоновано: здійснити додаткові обґрунтування доцільності існування монополіста ДП «Укрспирт» чи реалізації альтернативного варіанта – приватизації підприємств спиртової промисловості; за умови існування державної власності – забезпечити реалізацію принципу субсидіарності, перерозподіливши завдання і функції менеджменту між ДП «Укрспирт» і низовим рівнем управління – спиртзаводами (як варіант – функціонування ДП «Укрспирт» як мережевої структури з ідеологією аутсорсингу); реорганізувати галузь через ліквідацію або перепрофілювання збиткових підприємств, а також сформувавши структуру управління, у т. ч. ціноутворення, яка б створила передумови для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, гармонізувати розміри акцизів, податків, митних процедур; для повноти обґрунтування інвестиційних проектів використовувати технології фінансового інжинірингу, зокрема реального опціону інвестиційного проекту, що створює додаткові можливості вироблення схем фінансування та інвестування, прогнозування наслідків припинення чи відтермінування проектів, доцільності варіювання обсягів виробництва.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі систематизації теоретичних здобутків і прикладних аспектів управління гнучкістю підприємств з використанням новітніх тенденцій управлінської науки вирішено актуальне наукове завдання, яке полягає у розробленні концептуальних засад, обґрунтуванні методичних і практичних рекомендацій щодо побудови і розвитку систем управління гнучкістю підприємств інноваційними методами менеджменту. Узагальнення результатів дослідження дозволило сформулювати такі висновки:

1. Зважаючи на актуалізацію проблем виживання й забезпечення успішного функціонування підприємств у турбулентному ринковому середовищі, зміну управлінської парадигми при трансформації конвергентного розвитку підприємств у дискретний, а також враховуючи перехід підприємств на інноваційну модель розвитку, сутність гнучкості підприємства визначено як його властивість маневрувати і змінювати тип ринкової поведінки залежно від передбачених змін середовища функціонування задля підвищення конкурентоспроможності та зростання ринкової вартості бізнесу.

2. Вивчення досвіду успішних підприємств і стратегічних невдач аутсайдерів ринку показало, що гнучкість підприємства стала актуальним об'єктом управлінського впливу, а досягнення високого рівня маневреності підприємства і його здатності до трансформацій за принципово нової сутності змін потребує імплементації до системи менеджменту підприємства інноваційних технологій забезпечення його гнучкості. Це завдання вирішується в межах системи управління гнучкістю підприємства, яку подано як комплекс заходів цілеспрямованого превентивного впливу на зростання ринкової вартості підприємства в умовах змін, що передбачає трансформацію бізнес-процесу через механізми власної ідентифікації, саморозвитку та інтегративності за всіма складовими гнучкості.

3. Необхідність оперативного і превентивного формування портфеля технологій та інструментів управління гнучкістю підприємств зумовила побудову гіпотези розроблення і розвитку системи управління їх гнучкістю. Ідеологією такої гіпотези є міждисциплінарний підхід, використання якого забезпечить зростання ринкової вартості підприємства через реалізацію обраної бізнес-моделі шляхом виявлення готовності підприємства до змін з подальшим обранням варіанта його ринкової поведінки (адаптація до змін, вплив на ринок, формування нових потреб). В процесі дослідження удосконалено структурно-логічну схему вивчення механізмів управління гнучкістю підприємства з метою вироблення надійного і достатнього інформаційного забезпечення для формування портфеля інноваційних технологій управління гнучкістю підприємств.

4. Кількісний і якісний опис специфіки спиртової промисловості як макросистеми з використанням елементів стратегічного аналізу створив підґрунтя для окреслення середовища побудови систем управління гнучкістю підприємств на ринку спирту і спорідненої продукції. Синтезування фактологічних даних, а також вивчення прогностичних оцінок глобальних і

регіональних ринків продовольства, енергоресурсів, фармації та інших дозволило встановити тенденцію трансформації спиртової галузі з моно- в мультипродуктову і виявити можливості й межі гнучкості таких підприємств. Основною ознакою ринкового середовища спиртової промисловості є низький рівень економічної свободи підприємств через високий рівень централізації управління.

5. Методичний підхід до оцінювання гнучкості підприємств реалізовано через побудову її комплексного показника з використанням чотирьох груп часткових показників (фінансова, асортиментна, виробнича та управлінська гнучкість), які інтегруються за технологією модифікованої формули Евклідової віддалі, доповненої науково обґрунтованою системою коефіцієнтів вагомості на основі поєднання кількісних і експертних методів оцінювання. Для підприємств спиртової промисловості України фінансова складова гнучкості є пріоритетною і її доцільно розглядати двояко: як критерій оцінювання ринкової гнучкості підприємства, зважаючи на найбільший потенціал їх мобільності саме у фінансовій сфері, та як базис для розвитку (забезпечення) асортиментної і виробничої гнучкості.

6. Рівень гнучкості підприємств спиртової промисловості і середовище їх гнучкості залежать від організаційних умов, які створюють або обмежують можливості маневреності в рамках кожної зі складових гнучкості. Дослідження показали, що в результаті останніх організаційних трансформацій галузь перетворилася в інерційне утворення з мінімальним числом елементів гнучкості. Це означає наявність слабкого потенціалу змін в умовах високого рівня турбулентності ринкового середовища, оскільки ДП «Укрспирт» як монополіст диктує умови і формує перспективи розвитку галузі з позицій власного бачення, тим самим гальмуючи реалізацію креативних ідей низових ланок управління. Це призвело до втрати джерел фінансування місцевих бюджетів; заморожування кризового стану значної частки підприємств; формування атмосфери байдужості, втрати творчості в менеджменті.

7. Систематизація новітніх наукових розробок з теорії управління, інноватики, конкурентних переваг, окремих концептів теорії хаосу та самоорганізації систем, синергетики, а також опрацювання масиву емпіричних даних, отриманих у процесі дослідження ринку спирту і спорідненої (похідної) продукції, слугували підставою для формування концептуальної моделі управління гнучкістю підприємства. Основні положення моделі базуються на принципово новому поясненні природи змін, що зумовлюються складністю передбачення процесів економічного розвитку, їх різноманітністю і зводяться до переходу від стану конвергентності до дискретного розвитку. Оцінювання й прогнозування характеру змін є передумовою виявлення ступеня готовності підприємства до їх сприйняття і формування моделі адекватного реагування з подальшим формуванням стратегічного набору видів діяльності.

8. Основним блоком концептуальної моделі управління гнучкістю підприємств спиртової промисловості є оцінювання готовності підприємства до змін, яка розглядається як стан усвідомлення менеджментом зовнішньої

потреби в новій продукції, а також можливості внутрішнього середовища підприємства трансформуватися для її виробництва за умови залучення прогнозованої суми інвестицій (реалізації інвестиційного проекту). Рівень готовності до змін є функцією швидкості реалізації інвестиційного проекту. Зміна вважається реалізованою, коли інвестиції в переобладнання виробництва починають давати віддачу. Реалізація такого підходу дозволяє розширювати продуктовий портфель підприємства, стимулювати його ринкову активність, формувати нові сегменти ринку та розвивати попит, а також забезпечувати гнучкість підприємства на ринку.

9. Усунення недоліків системи організаційного забезпечення гнучкості підприємств спиртової промисловості зумовило розроблення організаційної моделі, яка реалізується на засадах субсидіарності і спрямовується на вирішення проблеми реструктуризації галузі, децентралізації управління та приватизації підприємств для активізації їх підприємницької ініціативи на основі управління гнучкістю підприємств, а також їх превентивної адаптації до ринкових трансформацій через використання інноваційних управлінських технологій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Демків І. О. Теоретичні засади гнучкості підприємства як засобу забезпечення його конкурентоспроможності: виробничо-управлінський аспект / І. О. Демків // Збірник наукових праць молодих вчених Тернопільського національного економічного університету «Наука молода». – 2010. – № 14. – С. 20 – 25 (0,6 друк. арк.).

2. Демків І. О. Розвиток понятійного апарату управління гнучкістю підприємства / І. О. Демків // Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу Тернопільського національного економічного університету «Економічний аналіз». – 2010. – Вип. 5. – С. 80 – 83 (0,5 друк. арк.).

3. Демків І. О. Можливості та перспективи розвитку мультипрофільності підприємств спиртової промисловості / І. О. Демків // Збірник наукових праць «Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності». – 2012. – Вип. 1, т. 3. – С. 218 – 223 (0,5 друк. арк.).

4. Демків І. О. Гнучкість підприємства як засіб досягнення його конкурентоспроможності / І. О. Демків // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». – 2011. – № 6 (51), ч. 2. – С. 164 – 168 (0,5 друк. арк.).

5. Демків І. О. Аналіз можливостей і меж гнучкості підприємств спиртової галузі в умовах ринкової нестабільності / І. О. Демків // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2014. – Вип. 1. – С. 130 – 139 (0,5 друк. арк.).

6. Демків І. О. Тенденції розвитку спиртової галузі України: можливості і межі гнучкості суб'єктів господарювання / І. О. Демків // Збірник наукових праць «Економічний аналіз». – 2014. – № 2, т. 17. – С. 18 – 24 (0,5 друк. арк.).

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Демків І. О. Основні методи оцінки ефективності інвестиційної діяльності та напрями її активізації / І. О. Демків // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації: зб. тез доп. Шостої Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, (Тернопіль, 26–27 лют. 2009 р.). – С. 377 – 380 (0,1 друк. арк.).

8. Демків І. О. Гнучкість як засіб досягнення стратегічного успіху підприємства / І. О. Демків // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації: зб. тез доп. Сьомої міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, (Тернопіль, 25–26 лют. 2010 р.). – С. 171 – 174 (0,2 друк. арк.).

9. Демків І. О. Споріднена диверсифікація як засіб управління гнучкістю підприємства / І. О. Демків // Удосконалення обліку, аналізу, аудиту і звітності в сучасних умовах глобалізаційних процесів у світовій економіці: матеріали Першої міжнар. наук.-практ. конф., (Ужгород, 26–28 квіт. 2010 р.). – С. 84 – 86 (0,1 друк. арк.).

10. Демків І. О. Система функціонального забезпечення управління гнучкістю підприємства / І. О. Демків // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації: зб. тез доп. Восьмої міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, (Тернопіль, 25–26 лют. 2011 р.). – С. 182 – 183 (0,1 друк. арк.).

11. Демків І. О. Методичні підходи до побудови системи діагностики гнучкості підприємства / І. О. Демків // Управлінські інновації: теорія та практика: зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф., (Тернопіль, 10–12 трав. 2011 р.). – С. 110 – 112 (0,1 друк. арк.).

12. Демків І. О. Управління гнучкістю в системі конкурентних переваг підприємства / І. О. Демків // Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика: зб. тез доп. XVI Міжнар. наук.-практ. конф., (Луцьк, 25–26 трав. 2011 р.). – С. 121 – 122 (0,1 друк. арк.).

13. Демків І. О. Сутність та види гнучкості підприємства / І. О. Демків // Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в умовах трансформації економіки: зб. тез доп. I міжнар. наук.-практ. конф. молодих науковців, аспірантів та студ. (Рівне, 26–27 квіт. 2012 р.). – С. 77 – 80 (0,2 друк. арк.).

14. Демків І. О. Організаційні трансформації у спиртовій промисловості: зовнішні загрози і можливості для підприємств / І. О. Демків // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації: зб. тез доп. Дев'ятої міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, (Тернопіль, 21–23 лют. 2012 р.). – С. 183 – 185 (0,2 друк. арк.).

15. Демків І. О. Асортиментна гнучкість як засіб досягнення стратегічного успіху підприємства / І. О. Демків // Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні: матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 17 трав. 2013 р.). – С. 122 – 124 (0,1 друк. арк.).

16. Демків І. О. Зміна стратегічних пріоритетів розвитку підприємств спиртової галузі / І. О. Демків // Управлінські інновації: теорія та практика:

матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Тернопіль – Ялта, 30 верес. – 6 жовт. 2013 р.). – С .71 – 72 (0,1 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Демків І. О. Управління гнучкістю підприємств спиртової промисловості. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Тернопільський національний економічний університет Міністерства освіти і науки України, Тернопіль, 2015.

У дисертації розроблено теоретико-методичні засади управління гнучкістю підприємства. Подано визначення гнучкості підприємства з позицій формування інноваційної моделі розвитку. Запропоновано підхід до побудови системи управління гнучкістю підприємства для підвищення його конкурентоспроможності і зростання ринкової вартості. Сформульовано гіпотезу розроблення і розвитку системи управління гнучкістю підприємства.

Виявлено можливості і межі гнучкості підприємств спиртової промисловості. Розроблено методичний підхід до оцінювання гнучкості підприємства та проаналізовано організаційне забезпечення його гнучкості. Побудовано концептуальну модель управління гнучкістю підприємства. Сформовано методичний підхід до оцінювання готовності підприємства до змін, а також удосконалено організаційну модель забезпечення гнучкості підприємств спиртової промисловості.

Ключові слова: гнучкість, управління гнучкістю, стійкість, конкурентоспроможність, спиртова промисловість, підприємство, готовність до змін, диверсифікація.

АННОТАЦИЯ

Демкив И. О. Управление гибкостью предприятий спиртовой промышленности. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Тернопольский национальный экономический университет, Тернополь, 2015.

Диссертация посвящена решению актуальной междисциплинарной задачи – разработке концептуальных основ, обоснованию методических и практических рекомендаций по построению и развитию систем управления гибкостью предприятий с использованием инновационных методов менеджмента.

Определена сущность гибкости предприятия как свойство маневрировать и изменять тип рыночного поведения в зависимости от предполагаемых изменений среды функционирования для повышения конкурентоспособности и роста рыночной стоимости предприятия. Определение сформулировано, исходя из выявленной тенденции в понимании гибкости предприятия – от прикладных,

инструментальных аспектов к сущностным признакам – маневренности и интегративности. Представлено определение системы управления гибкостью предприятия как комплекс мер целенаправленного превентивного влияния на рост рыночной стоимости предприятия в условиях изменений, предусматривающий трансформацию бизнес-процесса посредством механизмов собственной идентификации, саморазвития и интегративности по всем составляющим гибкости (ассортиментной, производственной, финансовой, управленческой) с использованием портфеля инновационных управленческих технологий.

Построена и обоснована гипотеза управления гибкостью предприятий, которая базируется на междисциплинарном подходе с использованием фундаментальных положений теории управления, инноватики, конкурентных преимуществ, отдельных концептов теории хаоса и самоорганизации систем, синергетики. Усовершенствована структурно-логическая схема изучения механизмов управления гибкостью предприятия на основе критического анализа методических подходов к оценке гибкости, а также селекции и гармонизации классических и новейших методов исследования с целью выработки надежного информационного обеспечения формирования портфеля инновационных технологий управления гибкостью.

Установлена тенденция трансформации спиртовой промышленности с моно- в мультипродуктовую, учитывая ее возможности участвовать в решении продовольственной и энергетической проблем, удовлетворения новых потребностей и потенциал разнопланового использования продукции, а также имплементацию задач энергосбережения, импортозамещения и безотходности производства в стратегию развития отрасли, использования новых рыночных возможностей в рамках ВТО. В то же время аргументировано, что основным признаком рыночной среды спиртовой промышленности является низкий уровень экономической свободы предприятий, учитывая высокий уровень централизации управления.

Обоснован методический подход к оценке гибкости предприятий путем построения комплексного показателя с использованием четырех групп частных показателей, которые интегрируются с помощью модифицированной формулы Эвклидова расстояния, дополненной научно обоснованной системой коэффициентов весомости на основе сочетания количественных и экспертных методов оценки. Сделан вывод, что для предприятий спиртовой промышленности Украины финансовая составляющая гибкости является приоритетной. Показано, что в результате последних организационных трансформаций отрасль превратилась в инерционное образование с минимальным числом элементов гибкости. Это означает наличие слабого потенциала изменений на предприятиях в условиях высокого уровня турбулентности рыночной среды. Аргументировано, что высокий уровень централизации управления нарушает принцип субсидиарности.

Построена концептуальная модель управления гибкостью предприятия, в рамках которой доказано, что оценка и прогнозирование характера изменений

является предпосылкой определения степени готовности предприятия к их восприятию и формированию модели адекватного реагирования с последующим формированием стратегического набора видов деятельности. Уровень готовности к изменениям является функцией скорости реализации инвестиционного проекта, а использование такого подхода позволяет обосновывать расширение продуктового портфеля предприятия. Разработана организационная модель обеспечения гибкости предприятия, направленная на решение проблемы реструктуризации отрасли, децентрализации управления и приватизации с использованием инновационных управленческих технологий.

Ключевые слова: гибкость, управление гибкостью, устойчивость, конкурентоспособность, спиртовая промышленность, предприятие, готовность к изменениям, диверсификация.

ANNOTATION

Demkiv I. O. Enterprises Flexibility Management in Alcohol Industry. – Manuscript.

Dissertation for the scientific degree of Candidate of Economic Sciences in specialty 08.00.04 – economics and management (in economic activities). – Ternopil National Economic University the Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2015.

In the dissertation the theoretical and methodological foundations of enterprises flexibility management were developed. Explained author's definition of enterprise flexibility from the point of innovative development model forming. Proposed an approach for enterprises flexibility management system to increase its competitiveness and market value. Formulated the hypothesis for creation and development of enterprises flexibility management.

Discovered the possibilities and flexibility limits of enterprises in alcohol industry. The methodical approach to the evaluation of enterprise flexibility was developed and its flexibility organisational support mechanism was analysed.

A conceptual model of enterprises flexibility management was created. A methodical approach to evaluation of enterprise readiness to the changes was formed and, also, improved organizational model of flexibility implementation at enterprises in alcohol industry.

Keywords: flexibility, management flexibility, sustainability, competitiveness, alcohol industry, enterprise, willingness to change, diversification.